

7. Периодическая печать в России в 1917 г. : библиогр. указ. / ГПБ им. Салтыкова-Щедрина ; сост.: Т. С. Григорьянц и др. — Л., 1987. — Т. 1—3.
8. Преса України. Газети 1917—1920 рр. : бібліогр. покажч. / уклад. Г. Я. Рудий. — К. : Хрещатик, 1997. — 97 с.
9. Русская периодическая печать (1895 — октябрь 1917 г.) : справочник / авт.-сост.: М. С. Черепанов, Е. М. Фингерит. — М. : Политиздат, 1957. — 351 с.
10. Русская периодическая печать : указатели содержания. 1728—1995 / [сост. Н. В. Ниткина]. — СПб., 1998. — 798 с.
11. Русские газеты периода 1917—1922 гг. в фондах ГБ СССР им. В. И. Ленина : алф. кат. : в 3 ч. / [сост.: Т. Н. Ленкова, И. А. Копелевич, Л. Н. Кезина и др.]. — М., 1982. — Ч. 1—3.
12. Русские дореволюционные газеты в фондах Библиотеки АН СССР. 1703—1916 : алф. кат. : в 2 кн. / сост.: С. А. Кузьмин, Г. Н. Яковлев ; [отв. ред. В. А. Филов]. — Л., 1984. — Кн. 1—2.
13. Русские дореволюционные газеты в фондах Государственной библиотеки СССР им. В. И. Ленина : алф. кат. : в 5 т. / сост.: О. Н. Нижнева, М. И. Дементьева ; [редкол.: О. Ядылина и др.]. — М., 1986. — Т. 1—5.
14. Черняков Б. І. Джерела до історії української преси учнівської та студентської молоді (XIX — початку XX ст.) / Б. І. Черняков. — Львів, 2005. — 116 с.

Лідія Сніцарчук

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ МІЖВОЄННОЇ ГАЛИЧИНИ

У статті розглядаються закономірності формування українського інформаційного простору в Галичині в умовах Другої Речі Посполитої Польщі, окреслюються визначальні тенденції розвитку та відтворюється динаміка пресовидання.

Ключові слова: *інформаційний простір, українська преса, закономірності формування, тенденції розвитку, пресовидання.*

В статті розглядаються закономірності формування українського інформаційного простору в Галичині в умовах Другої Речі Посполитої Польщі, окреслюються визначальні тенденції розвитку та відтворюється динаміка пресовидання.

Ключевые слова: *информационное пространство, украинская пресса, закономірності формування, тенденції розвитку, пресовидання.*

Regularities of forming of Ukrainian mass media sphere in Galicia in the period of Second Rzeczpospolita are examined, determining progress trends are outlined and the dynamics of journalism and publishing business is reproduced.

Key words: *mass media sphere, Ukrainian press, regularities of forming, progress trends, journalism and publishing business.*

Незважаючи на цензурно-репресивну систему, активно застосовувану польською владою у 20—30-ті рр. ХХ ст., галицьке українство творило і плекало національні видання, різні за типами, політичними орієнтирами й ідеологічними спрямуваннями, способами й засобами досягнення основної мети їхнього функціонування, особливостями змістового наповнення. «Цензурні умовини та брак державної підтримки не в силі затримати нормального розвитку преси» [1]. У міжвоєнне двадцятиліття, за нашими підрахунками, у світ вийшло 779 часописів, третині з яких були властиві неритмічність та недовготривалість виходу і, що суттєво, змістова «розхристаність», пов'язана насамперед із притаманним українству одвічним пошуком ціннісних орієнтирів, духовних вартощів, високих істин.

Проте й донині не можемо стверджувати, що знаємо достеменно цю кількість: офіційні статистичні дані (йдеться, зокрема, про статистичний збірник «Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej», який почав формуватися від 1924 р. за показниками пресового і суспільно-політичного відділів міністерства внутрішніх справ Польської Республіки, а від 1929 р. — Бібліографічного інституту Національної бібліотеки у Варшаві), зрозуміло, не подають відомостей про нелегальну пресу українців, вплив якої на свідомість населення заперечити важко (це стосується насамперед преси ОУН), про рукописну культурно-просвітницьку та політичну пресу молоді і для молоді, що як явище донині не вивчено й не витлумачено дослідниками вповні. Дані ж бібліографічних покажчиків Євгена Місила та Миколи Мартинюка хоч і суттєво кориговані в історико-бібліографічних дослідженнях і монографіях працівників Відділення «Науково-дослідний центр періодики» ЛННБ України ім. В. Стефаника [2], все-таки мінливі з огляду на те, що ще повністю не використані потужності українських і зарубіжних книгозбірень та архівів.

Політико-правові детермінації, українсько-польські відносини, розбудова внутрішнього життя галицьких українців, ідеологічне про-

тистояння українських партій і рухів, які, задекларувавши єдину державотворчу мету, прагнули реалізувати її різними політичними методами, суттєво позначилися на розвитку та функціонуванні української преси у міжвоєнні роки. З огляду на ці обставини у розвитку преси, нагадаємо, виразно простежуються три функціональних етапи, які, зрозуміло, розглядаються у контексті історичної еволюції української спільноти регіону: перший — час невизначеності адміністративно-юридичного підпорядкування краю (1919—1923 рр.); другий — період становлення організованого громадсько-політичного життя українців (1923—1929 рр.); третій — час загострення українсько-польських відносин (1930—1939 рр.).

Транзитний етап українського життя у Галичині проходив доволі складно: в нервовій напрузі українсько-польських відносин, у тривожному очікуванні обох народів на позитивне для кожного з них розв'язання державно-правових проблем. Така непевна ситуація зберігалася до конференції Ради послів, що відбулася у Парижі 14 березня 1923 р. «Становище, в якому знаходиться український нарід Східної Галичини з окрема, а українська справа взагалі, витворило такі обставини, в котрих українська незалежна преса є майже єдиним оборонцем слухних національно політичних прав нашого громадянства тому то і всі удари наших противників, удари противників наших змагань, наших цілей, наших всенародніх ідеалів перш усього постигають українську незалежну пресу» [3].

Нелегко формувався український інформаційний простір у краї на зав'язку 1920-х рр., що був до цього дбайливо творений зусиллями активного громадянства в умовах Австро-Угорської імперії. Упродовж другої половини XIX — на початку XX ст. українська преса забезпечувала аудиторію семантично адекватним журналістським текстом, орієнтуючи в основній політико-соціальній подієвості, економічній проблематиці, культурних актуаліях тогодення. Не менш важливими за змістом і необхідністю реалізації були завдання, визначені у перші роки міжвоєннє перед пресою, що перейняла традиції попередників. І не лише традиції — українська спільнота, незважаючи на несприятливі для функціонування журналістики роки Першої світової війни, складні умови національно-визвольних змагань, зуміла зберегти й дбайливо виплекати низку тематично різнотипних часописів, що розпочалися ще наприкінці XIX — на початку

XX ст., з чималими зусиллями відновивши їх вихід у жорстких обставинах початку 1920-х рр. Серед них — громадсько-політичні («Вперед», «Громадський Голос», «Діло», «Земля і Воля», «Свобода»), наукові («Вістник «Народного Дома», «Записки Наукового Товариства імени Шевченка», «Українсько-Руський Архив», «Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка»), культурологічні («Літературно-Науковий Вістник»), релігійно-виховні («Місіонарь», «Нива»), фахові — для служителів Церкви («Вістник Перемиської Епархії», перейменований 1919 р. на «Перемиські Епархіяльні Відомости», «Львівські Архієпархіяльні Відомости», «Вістник Станіславівської епархії»), педагогів («Учительське Слово»), бджолярів («Українське Пасічництво») видання, які були «товаришем сильних духом, непохитно віруючих... підпорою тих, в котрих хвилями вкрадалася зневіра» [4].

Унаслідок агресивних дій виконавців наказів владних структур пресова ситуація у краї 1919 р. склалася так, що українські читачі впродовж року отримували лише 16 постійно травмованих цензурою часописів. Видання, редакції яких мали снагу і хоча б незначну фінансову базу, аби продовжувати й надалі успішно ведену ще перед Першою світовою війною роботу, закривали на невизначений час (наприклад, діяльність газети «Діло», яка інформаційно обслуговувала українське населення ще з 1880 р., а з 1888 р. робила це щоденно, була неприйнятно жорстко припинена військовиками), друкарське обладнання руйнувалося, редактори й журналісти потрапляли до в'язниць. Однак уже цього року польська влада дозволила відновити довоєнні газети соціалістів «Вперед» та «Земля і Воля» [5], реалізувати декілька нових проектів: щоденник «Нова Рада» (видавець Й. Застирець змушений був переконувати дирекцію поліції у Львові, що міститиме у ньому лише «артикули політично-літературні в дусі безпартійному» [6]), «Світ Дитини» [7], «редагований в дусі угодомому» «політично-просвітній» «Пробій» [8] і ще декілька проектів, з яких одразу два видання цього ж таки року були припинені (коломийські «Громадський Голос» і «Учительський Голос»). Натомість започаткований цього року у Перемишлі «Український Голос» упродовж багатьох років був однією з найкращих громадсько-політичних газет, що вирізнявся фаховою редакційною

політикою, злагодженою роботою редакції, журналістів і зовнішнього активного креативу, релевантним змістовим наповненням.

Однак видавати на цьому етапі український часопис було більш ніж ризикованою справою головно тому, що пресову аритмію викликали численні відмови, заборони, виснажливі конфіскати. Загалом, у цей час польською владою за поданнями працівників пресового відділу Львівської прокуратури було заборонено шість українських щоденних газет (зокрема проект Й. Застирця «Республіка», що мав сприяти підвищенню «культурного й економічного рівня» читачів [9]), на чотири новостворюваних часописи дозволу видано так і не було (як-от на місячний додаток до забороненої «Республіки», що мав виходити під назвою «Зоря» у «літературно-сатиричному» напрямі). Однак офіційний представник Польської держави в Лізі Націй професор Ашкеназі, виступаючи на одному із її засідань, повідомив представникам міжнародної спільноти, що українству під польською адміністрацією живеться зовсім непогано, зокрема, «появляється безліч українських газет», у яких друкуються без жодних обмежень «річи, на котрі не позволив би ні один уряд під сонцем — крім польського» [10].

Особливо непростим стартом до функціонування вирізнялися часописи з політичною контент-складовою. Після завершення виснажливої для досвідчених працівників пера Ф. Федорців та С. Чарнецького тяганини з отриманням дозволу на видання громадсько-політичної газети 1 січня 1920 р. у Львові почав виходити щоденник («ризикуючи взагалі видаванням в нинішніх тяжких часах щоденної газети» [11]) «Громадська Думка», функціонування якого, за свідченням журналістів, було суцільною смугою «конфіскації, вигорів, поучень і погроз (у військовим пресовим бюро), пересторог Дирекції поліції» [12]. Вихід «незручної» газети дев'ять місяців опісля був припинений. Натомість розпочалася щоденна «Українська Думка», яка не надто довго затрималася на пресовому ринку: з виходом 33-го числа вона також була «розв'язана».

Після конфіскації багатьох матеріалів, які «мали на меті викликання ненависті до урядових інституцій і також загалом до польської спільноти» [13], 25 вересня 1920 р. було віднайдено причину припинити це не вигідне для влади видання: відсутність видавця Романа Перфецького у Львові, а також його активна участь за

кордоном у «політиці, ворожій до Паньства Польського» Євгена Петрушевича, а ще — членство у «фікційному українському кабінеті, створеним д-ром Петрушевичем для Галичини» [14]. На її місці постали «Український Вістник», який спіткала така ж доля, і «Громадський Вістник». Незалежна преса — саме так визначали своє позиціонування у соціумі ці видання, якими опікувалася Українська народна трудова партія, — «не тільки не втішається прихильністю можних сього світа, але на кожному кроці має до побороення величезні труднощі» [15].

Польський «Głos Narodu», занепокоєний появою «Українського Вістника», писав, що це видання «має хамелеонову історію за собою. Не кожному відомо, що прадідом тої газети було полякожерне «Діло», так нам добре відоме з передвоєнних часів. Важко доходити усіх видів і заголовків, в які одягався той денник. Вистане згадати для орієнтації два останні «Громадську Думку» і «Українську Думку». Обі завішено недавно за вороже становище супроти польської держави. Одначе гадині відростає голова по голові і отсе в ланцюзі безупинних переображень стає перед нами старе «Діло» [16]. Журналіст польської газети справді мав рацію: ці видання, по суті, були забороненим єдиним «Ділом» — за редакційним і авторським колективом, змістовим комплексом, громадсько-політичною позицією, партійною належністю.

Через політичні обставини припинялася на певний термін або ж загалом закривалася переважна частина періодичних видань. Так, після заборони українських щоденників, що виходили замість «Діла», був призупинений соціалістичний «Вперед». За мотивацією директора львівської поліції, «редакція дневника стоїть дальше на становищі не узнавання польської державності у Сх. Малопольщі», а ще — «напрям часопису скланяється виразно до большевицьких кличів» [17].

На допомогу редакції соціалістичного видання відгукнувся перемишльський «Український Голос», навівши на перше поліційне звинувачення сумнів самого прем'єр-міністра В. Вітоса: «Будучина Сх. Галичини стоїть під знаком питання»; «...щож до большевицьких кличів, то нам годі судити про це, бо самі не знаємо, де кінчиться в статтях «Впереду» соціал-демократизм, а де розпочинається большевізм». Однак така солідарність була притаманна часописам

політичного опертя лише фрагментарно, на початку польської окупації, за винятком газети «Рідний Край», що була досить вороже сприйнята представниками різних політичних напрямів за існування на кошти з «гадючого»* («рептильного») фонду. Таке ж ставлення журналістського і читацького середовищ сформувалося до «народного тижневика» «Основа», мета якого визначалася редактором Сидором Твердохлібом у поданні до дирекції державної поліції: «виховуюча органічна праця над піднесенням суспільно-просвітнього й економічного уровню українського селянства й містового робітництва в краю і державі, uzдоровлення шкідливих наслідків і впливів довголітньої (українсько-польської. — Л. С.) війни, заклик і заохочення до чесної співпраці і доброго горожанського співжиття всіх трудових людей в краю, без огляду на приналежність національну і віросповідання в ім'я гуманності і спільноти інтересів демократії» [19].

Загальна кількість видаваної української преси у краї 1920 р. виросла більше ніж удвічі: зі згоди влади було започатковано 17 нових видань, поновлено вихід п'яти журналів, що мали до вимушеної перерви значний досвід спілкування із читачем (наукові «Хроніка Наукового Товариства імені Шевченка» та «Українсько-Руський Архив», фахове «Учительське Слово», релігійно-виховна «Нива», діловий «Асекураційний Вістник») (відновлення діяльності часописів саме таких типів було доброю ознакою початку «повернення до тями» української суспільності), а також було отримано дозвіл влади на видавання у Станіславі газети «Україна», яка виходила до цього у Вінниці заходами уряду УНР.

Позитивний пресовий рух спостерігається й у наступні роки: 1921 р. у краї функціонували 45, у 1922 р. — 61 часопис. Проте

* У Польській державі успішно функціонував фонд, названий працівниками пера «гадючим», однак це не було винаходом влади. Такі фонди існували задовго до цього, зокрема ще в Австро-Угорській та Російській імперіях, тільки в Росії замість означення «гадючий» журналісти використовували інший — «рептильний», що, зрештою, означає одне й те ж: матеріальна підтримка для власної вигоди видань «плазунів», що виконуватимуть будь-які «захцянки» «годувальника». Кошти фондів здебільшого йшли «на пропаганду (агітацію), на підкупство видавців і редакторів газет, на творення угодових партій і платню їх наганячам» [18]. Зокрема, 1926 р. у державному бюджеті Польщі на такі цілі було виділено 8 млн 595 тис. золотих. Їх мали право використати прем'єр-міністр, міністри внутрішніх справ і скарбу без жодних звітувань, а тим більше — підтверджень про витрати.

подолати комплекс видавничих труднощів удавалося не багатьом редакціям: увійти в 1921 рік змогли лише 20 газет і журналів, 1922 р. продовжувалися з попередніх років 33 часописи.

До березневої події 1923 р., яка суттєво змінила державно-правову ситуацію у краї, було започатковано 71 видання (1919 р. — 7, 1920 р. — 17, 1921 р. — 22, 1922 р. — 25 газет і журналів). Покладаючись на потенційну аудиторію, редакції нових часописів сподівалися, що «увесь свідомий загал нашого громадянства *масово* (виокремлення редакції. — Л. С.) підіпре наші змагання» [20], оскільки зі збільшенням кількості читачів потужнішав і «вплив громадянства на часопис і часопису на громадянство» [21]. Проте цей взаємозв'язок не завжди давав очікувані результати: газета чи журнал не отримували сподіваної підтримки, хоча ініціаторам нових пресових зав'язей не можна було відмовити у раціональності визначених програм, чіткому окресленні виконуваних завдань, продуманому змісті тощо.

«Преса — це такий будинок, якого не можна будувати на побажаннях, надіях, сподіваннях. Організуючи нашу пресу, мусимо стати цілком на реальний ґрунт, рахуватися із фактами, перемінити котрих не в наших силах, та залишити на боці всі ті справи, про які ми можемо лише говорити» [22]. Це твердження на той час студента філології Івана Рудницького, який згодом стане відомим редактором і публіцистом І. Кедриним, слушне з огляду на ситуацію, яка виникла в галицькому інформаційному середовищі. Матеріальні негаразди творчих колективів, що не могли самотужки подолати симптоматичні для багатьох українських пресодруків проблеми, призводили до закриття цілком, здавалося б, потрібних читачеві часописів.

Більшість новостворених видань не змогли протриматися на інформаційному ринку й року, на що значною мірою вплинула економічна нестабільність, — як відомо, найскладніші інфляційні проблеми сконцентрувалися саме у цей час — роки становлення Польської держави.

Проблеми плекання інформаційного поля українства були поміж іншим предметом обговорення учасниками вже згаданого нами Міжпартійного з'їзду 1921 р., які після доповіді Івана Брика про екзистенційні особливості рідного друкованого слова затвердили

спеціальну резолюцію, закликавши, зокрема, український загал енергійно підтримати свою незалежну пресу та «розвинути якнайживішу акцію» щодо її поширення [23].

Окрім державного чинника (лише 1921 р. були «завішені» владою п'ять газет — «Батьківщина», «Визволення», «Покуття», «Соціалістична Думка», «Український Вістник»), не давали змоги журналістам творити в цей час своє професійне майбутнє «божевільно-високі ціни на папір і друк». Адже якщо вдавалося оминати цензурні перешкоди, то «підвишка друкарського цінника» постійно втручалася у плани редакцій і адміністрацій видань. «Гремія (Спілка. — Л. С.) власників друкарень у Львові», виправдовуючи такий стан речей, повідомляла, що шестирічний воєнний стан зумовив «загальну дорожню» (від 1 000 до 2 000%), а отже, вплинув і на вартість друкарського комплексу цін (скажімо, заробітна платня друкаря зросла порівняно з довоєнною на 700%). Газетні адміністратори змушені були віднаходити щонайменші джерела економії редакційних коштів, щоб не лише втримати видання, а й не відлякати читача постійним ростом цін. Так, було відмовлено українським товариствам, організаціям, об'єднанням у безкоштовній публікації різнопланових «комунікатів», відозв, оголошень, що перед війною навіть не обговорювалося.

Одним із джерел дорожнечі періодичних видань у країні була політика «високих цін» кабінету міністрів, унаслідок якої 1920 р. був «часописний папір дорощий в Польщі, аніж в Німеччині і Чехії, які вироблюють папір із дерева, спроваджуваного з Польщі». При цьому корумпованість урядових кіл була очевидною: одна з державних паперових фабрик змушено простоювала «з причини недостачі дерева до тої фабрики, а делегат головної комісії розділу паперу Глязер утруднював доставу дерева до тої фабрики, пускаючи його рівночасно сотками вагонів за границю» [24].

З огляду на таку ситуацію у другій половині жовтня 1920 р. з ініціативи Центрального комітету Польської партії соціалістичної (ППС) відбувся страйк друкарів країни. Українські друкарі, запрошені польськими колегами до участі в цьому одноденному виступі, свою відмову мотивували тим, що підтримувати політичні акції «горожан польської республіки» в час невизначеної долі Галичини недопустимо. Справа при цьому була вирішена доволі дипломатично:

«Українські друкарі вітають польських товаришів у їх боротьбі проти затій чорної реакції в Польщі і бажають... найгарніщих успіхів у їх устремліннях, щоби молода польська республіка стала справжньою демократичною людською (народною. — Л. С.), а не буржуазною реакційною республікою» [25].

Таким чином, корпоративні почування різнонаціональних представників цього фаху якщо й не єднали, то принаймні не давали розвиватися конфронтаційним емоціям. Однак страйки друкарів відбувалися на той час доволі часто й без політичного підґрунтя — основною вимогою кваліфікованих робітників було гідне матеріальне забезпечення. Як наслідок, дорожчали всі послуги. Редакції українських видань не могли чинити опору: «Сам склад денника буде доходити місячно до мільона марок поль[ських]. Коли додати до сього ціну паперу (кг понад сто марок), адміністрацію, пошту і т. д., дістанеш в результаті казочну суму», — скаржилися журналісти «Українського Вістника» читачам, водночас наголошуючи, що саме їхня газета тривалий час була найдешевшою серед пресових друків, які виходили в Галичині іншими мовами [26].

Якщо ж врахувати, що польські часописи, видавані у Галичині, отримували субсидії із державних, громадських і приватних фондів, то доволі дивно, як вдавалося утримувати низькі ціни, та й загалом вистояти українській газеті. Пресовий фонд — винахід від безвиході — ініціювали журналісти для збереження українських видань. Окрім високооплачуваного накладу, необхідно було розраховуватися за послуги складування, поштове й залізничне обслуговування, віднайти кошти на виплату зарплатні редакційним працівникам, адміністрації та експедиції. Польські ж пресові друки виходили завдяки численним дотаціям уряду, політичних структур, громадських організацій, отже, більшими накладками, а також без жодних обмежень, конфіскації, унаслідок яких собівартість повторно складеного й тиражованого числа зростала удвічі.

Українські пресові ентузіасти, які добре розуміли вагу й значення преси не лише на тогочасному етапі («Не дати змоги жити сій пресі — значить, здати останню фортецю, значить, свідомо і апатично спускатися на дно» [27]), а й загалом у житті суспільства («Говорити сьогодні про значіння преси означувало би — дозрілих і грамотних людей вчити початків азбуки» [28]), змушені були раз у

раз збільшувати вартість передплати і «подрібний платіж» газет. Щоправда, такі акції супроводжувалися докладними поясненнями і перепрошеннями на сторінках видань. «Громадська Думка», намагаючись не відлякати читача непопулярними для нього, але вельми потрібними для редакції заходами, 1920 р. порівнювала: перед Першою світовою війною примірник визнаної не лише в Галичині, а й у Великій Україні щоденної газети «Діло» коштував 10 сотиків — стільки ж отримував селянин за продаж двох з половиною яєць. У червні 1920 р. сільський читач міг купити «один примірник газети за одне яйце» [29].

За короткий час завдяки активно проваджуваній акції на підтримку української преси (цікавий факт: з нагоди вінчань українські наречені «складали датки» на пресовий фонд, на «Рідну Школу», на «українських інвалідів») фінансове опертя видань зміцніло. Це дало змогу адміністрації, приміром, «Українського Вістника» у вересні 1921 р. не тільки збільшити обсяг («Багато справ політично організаційного характеру, культурно-освітнього, господарсько-економічного, а й просто інформаційного мусіли лишитися не обговореними через недостачу місця» [30]), а й оновити друкарське обладнання («В техніці друкування нашого часопису наступає великий поступ, майже перелім... Наша ротажна машина поверхова (має партер і перший поверх) є останнім висловом друкарського технічного прогресу. Вона є здатна друкувати рівночасно 2 газети, кожду по 20 тисяч примірників на годину» [31]).

1921 р. з ініціативи чільників Української народної трудової партії було запроваджено в дію багаторівневу систему одержання пожертв на пресовий фонд, що мав би підтримувати національну пресу в краї, а також сприяти створенню нових різнотипних часописів. Суть цієї новації — системи трійок — полягала в тому, що кожен «жертводавець», надсилаючи певні кошти, запрошував наслідувати його приклад ще трьох осіб, про що оголошувалося у газеті. «Кожного, хто відтягнеться від передплати або зложення датку на пресовий фонд, хоч може це зробити, треба п'ятувати як національного дезертира, що опускає український народ в найбільшій його потребі!» — така категоричність щодо вирішення фінансової проблеми преси була властива не лише автору цих слів, відомому в Галичині громадсько-політичному діячу Степану Баранові [32], а й

усім працівникам пера, які намагалися формувати, творити, підтримувати українське повсякдення у роки очікування остаточного визначення державно-правового статусу Галичини.

Незважаючи на таку кількість пресової продукції тільки Галичини, українська преса не отримала самостійних «прав громадянства» на Міжнародній виставці преси у Празі, що відбулася у грудні 1922 р. «По різних відділах найдемо не менше 100 чисел, але вони «присвоєні» всіми, хто хотів і не хотів. Прим[іром], в польськiм відділі видніє «Гром. Думка», цілий ряд «Вістників», «Діло», «Свобода», «Слово», «Український Голос», словом, все, що тільки друкується на землях Східної Галичини. В російськiм несовітськiм відділі повторено те саме що і в польськiм, з тою різницею, що він присвоїв собі і видання Відня, Берліна і України» [33]. Запитання, яким закінчували репліку журналісти («Чому властиво ніхто не завдав собі труда пристроїти окремий українськiй відділ?»), виникне знову через декілька років, коли повториться аналогічна ситуація з українськими пресодруками на Міжнародній виставці у Кельні.

Від другої половини березня 1923 р. до кінця 1929 р. галицьке українство намагалося навчитися жити громадянами Польщі, розвиваючи й активізуючи громадсько-політичне життя в умовах, абсолютно не сприятливих для плекання й ширення ідей національного спрямування. Внаслідок утрати всіляких ілюзій щодо створення самостійної держави розпочалася українська «горячкова пошуканка за новими шляхами, за новими методами розбудови національного життя» [34]. Зрозуміло, що основну роль у вирішенні цих накреслень повинна була відігравати преса — важливий чинник громадсько-політичного життя, «доказ культури народу», «свідок духових потреб, вислов животности» [35]. Після несподіваного «визнання польського суверенітету над Галичиною, коли правлячі кола Польщі отримали можливість вирішувати українське питання, не оглядаючись на великі держави» [36], розпочався новий етап у розвитку української преси: ілюзорне зміцнення позицій влади у краї скоригувало поведінку офіційної Польщі щодо преси галицького українства.

У перший рік узаконеного існування Галичини під юрисдикцією Польської держави у Львові було засновано 30 різнотипних пресодруків, що виходили здебільшого один раз на тиждень чи на

місяць. Вони долучилися до 36 збережених з попереднього етапу видань, однак до кінця грудня 1923 р. із цих 68 «не дожило» 20 газет і журналів. «Наше незавидне політичне становище, щораз більша матеріальна скрута впливають дуже некорисно на всьєке культурно-освітнє діло. І на видавничий рух зокрема. Нині селянство в злиднях, інтелігенція ледви дихає або сидить без посад, еміграція наша, само собою, не живе в гараздах, кому-ж підтримувати нашу книжку, журнал або газету» — таким було традиційне пояснення причин самозакриття редакцій видань, які не змогли втамувати фінансовий голод [37].

За роками кількісні показники української преси виглядали таким чином: 1923 рік супроводжувався виходом у світ 68 часописів, 1924 р. вийшло 73 (за даними І. Калиновича, 1924 р. загалом в Україні та світі виходило 272 українських часописи, зокрема у Галичині — 45 видань [38]). Цими ж даними послуговувався й укладач бібліографічного покажчика української преси міжвоєнних років Євген Місило. Однак, за нашими підрахунками, українські галичани цього року отримали до прочитання саме таку кількість преси), 1925 р. — 81, 1926 р. — 81, 1927 р. — 94, 1928 р. — 143, 1929 р. — 113 газет і журналів. Тенденція до збільшення очевидна, проте й медіавтрати цього періоду були доволі вагомими. Із заснованих упродовж 1923—1929 рр. 211 часописів припинили свою діяльність 167 газет і журналів. Редакції тих пресодруків, які долали економічні бар'єри, намагалися досить обережно провадити інформаційно-публіцистичну діяльність, не наражаючись на небезпечний погляд цензури.

Через важкі умови, що ускладнювалися чинним законом про пресу, у цей час було заборонено немало пресових ініціатив українства. Зокрема, Ю. Букатовичу відмовлено у відкритті часопису «Кремені», журналістові А. Стефанишину і на той час студентам філософського факультету Львівського університету Є.-Ю. Пеленському та В. Лопушанському — у заснуванні журналу «Листопад» [39].

Найбільш складним для української преси виявився 1928 рік — її втрати становили 32 видання, на що суттєво вплинуло послаблення пильності багатьох редакцій у зв'язку з от-от очікуваною легітимізацією давно прийнятої відміни «драконського» пресового закону 1927 р.

Проте заснування нових і плекання тривалих різнотематичних видань у краї («Діло», «Літературно-Науковий Вістник», «Свобода», «Стара Україна», «Учительське Слово» тощо) навесні 1924 р. не позбавили песимістичних настроїв оглядача «радикального, політичного і економічного часопису» «Громадський Голос», який констатував: «На українських землях під Польщею число українських газет зубожіло (очевидно!). Коли перед Польщею українська організована сила покликувала до життя газети і по провінції (Перемишль, Станіславів, Рогатин, Яворів, Тернопіль і ін.), то тепер з провінційональних газет є тільки національно-демократичний «Український Голос» у Перемишлі» [40]. Журналіст мав рацію: 1924 р. поза межами Львова, крім названого, виходив ще один тижневик — орган УНП «Нове Діло» (Коломия), а також чотири видання — кварталник «Вістник Перемиської Епархії» і місячники «Вістник Станіславівської Епархії», «Місіонарь» (Жовква), «Український Пласт» (Станіслав).

Справді, українська преса не лише в ці роки, а й загалом упродовж міжвоєнного двадцятиліття була зосереджена переважно у Львові, що вважалося цілком закономірним фактом. Такий географічний «централізм» пояснити доволі нескладно: наявність значної кількості кваліфікованих кадрів, інформаційної, економічної, поліграфічної інфраструктур тощо давали українству більше можливостей для творення тематично синкретичних видань. Принцип централізації став основним мотивом для відкриття у Львові двох «католицьких» (за визначенням самих редакцій) часописів — «Нової Зорі» та «Правди», фінансово підтримуваних станіславськими Товариством безженних священиків ім. св. священномученика Йосафата та «Інститутом Непорочного Зачаття П. Д. Марії». Зрештою, і «гуманітарна» допомога українському населенню Волині й Лемківщини виготовлялася у Львові («волинські» випуски «Нового Часу» та «Неділі», а також часопис «Наш Лемко»).

Тій частині журналістів, яка стверджувала, що саме кількісна вертикальна (центр—повіті) розбудова української преси була надважливим завданням українського соціуму, опонували творчі працівники, які були переконані в неможливості розпорошення фахових зусиль, називаючи цей процес «невідрадним, хоробливим явищем,

якому не можна потурати» [41]. Серед визначеної кількості українських газет і журналів було немало представників провінційної преси, які провадилися «не конче уміло ні з редакційного ні з адміністраційного боку». Адже над їхнім виданням працювали переважно особи, яким бракувало передовсім журналістського досвіду, та й самі часописи створювалися радше як передвиборні «локальні» трибуни тієї чи іншої політичної сили. Насправді ж уміло «ведений провінціональний орган улєкшує агітацію при виборах, зберігає кошти, промовує дорогу поважнійшій пресі, скріплює організацію, вчить читачів цікавитися загальними справами, політичними проявами інших народів, і більше уваги звертати на власні проблеми, загалом розбуджує думку в народі» [42].

Така думка була поширеною серед журналістів початку ХХ ст., однак уже в 20—30-ті рр. українство «мусило дбати про якнайбільшу централізацію нашого народнього життя, хоч би у протиставлення до нової польської політики на наших землях, т. зв. регіоналізму, який стремить до нашого розбиття на провінції» [43]. Щодо змісту «малої преси», то її творці керувалися переважно місцевими інтересами, самі ж видання виконували роль місцевого інформаційного органу, намагаючись жодним чином не переходити дорогу крайовій (тобто львівській) пресі, ба навіть «мостили дорогу для неї в народні маси». Ці часописи не оголошували відкрито своїх політичних переконань, підкреслюючи свою «безпартійність» (про що редакції обов'язково повідомляли читачам у вступній статті), були здебільша локально-інформаційними, малонакладовими (наприклад: «Зборівські Вісти» — наклад 300 примірників, «Українське Слово» (Яворів) — 250 примірників, але «Гомін Краю», що виходив у «промисловій» частині краю — Дрогобичі, мав наклад 3 000 примірників [44]) і в більшості випадків — недовговічними. Такі епізодичного виходу видання не встигали виховати собі читача, оскільки лише довготривалі проекти цілеспрямовано працювали на завоювання аудиторії, що складалася переважно із селян — найбільш консервативної частини читацтва.

У цей період у Польській державі на тлі зростання кількості пресодруків, що хоч і з «пощербленим» змістом і неритмічно, та все ж надходили до читача, «зникаючою» ставала українська книжкова

продукція. Зокрема, 1925 р. у Польщі було видано тільки 44 книжки (11 — політичних, 9 — релігійних, 6 — для дітей, 4 — художні) [45]. Замітки такого статистичного наповнення раз у раз друкувалися у пресі для порівняння з кількісними параметрами видаваних часописів.

Надто перейняті цензурними, організаційними, творчими питаннями, зорієнтовані головно на українське читацтво, працівники редакцій не замислювалися над необхідністю популяризації своєї продукції на більш широкому рівні. Це, зокрема, відзначав Максим Гехтер, звертаючись від імені редакції «Prager Presse» з «чемним» проханням до редакції «Літературно-Наукового Вістника» надсилати до Праги українські пресо- і книговидання: «Інші славянські народи аж завалюють редакцію своїми виданнями, а для укр[аїнського] відділу доводиться матеріял стягати по людях і випрошувати.

Наслідком цього в редакції створюється переконання, що Українці нічого не мають» [46]. Відзначимо, що зацікавлених українським пресопроектом у Галичині читачів з-поза меж краю було немало. Прохання про передплату, надання фахових консультацій, подяки за змістовні матеріали отримували журналісти «ілюстрованого часопису, призначеного для студій українського лялькарства» «Вертеп», що функціонував у невеликому галицькому містечку Самбір, з багатьох країн світу — Болгарії, Німеччини, СРСР, США, Чехословаччини тощо [47]. Серед передплатників часопису «Світло» — «Український прогресивний клуб» зі США, Союз українських студентів «Основа» в Данцігу, радянські (зрозуміло, з огляду на діяльність) установи і редакції часописів «Комуніст», «Радянська Україна», «Україна» [48].

Економічна криза, а за нею — і політична дестабілізація, що супроводжували наступне міжвоєнне десятиліття, суттєво позначилися на всіх царинах життя Польської держави. Однак прикметними особливостями цих років для українців Галичини все ж були не стільки нестача фінансів, брак робочих місць, дефіцит, скрута, як своєрідні форми українсько-польських відносин у краї. («Находимося в добі розпучливої боротьби за свою національну особовість. Часи механічної демократії, до якої ми привикли за небіжки Австрії, минулися. Живемо в часах свідомої організації свого життя...» [49].)

Безумовно, така проблематика не стала новим надбанням саме цих років: українсько-польські взаємини, що сягають корінням давньої історії, розгорталися під впливом політичних, суспільних, економічних, культурних та інших факторів, змістившись у більш широкі проблемно-тематичні площини, серед яких особливою контраверсивністю вирізнялося висвітлення громадсько-політичних актуальностей обох народів.

У роки загострення українсько-польських відносин «пресова держава» українців краю збагатилася на 406 нових газет і журналів, з яких вересень 1939 р. — місяць завершення польської і початок радянської окупації — побачили 133 видання.

1931 р. у Варшаві вийшла у світ книжка М. Фелінського «Українсьу в Polsce odrodzonej» [50], головним призначенням якої було переконати тих, хто сумнівався, у законності польського володіння Галичиною (і поляків, і європейську спільноту (перевидана англійською мовою), а також «накинути» європейській громадськості міф про українську «малокультурність та політичну недорозвиненість». Зокрема, польський автор писав, що «найкраще пізнати Українців по їх пресі», вказуючи на незначні тиражі українських часописів і лише на один видаваний щоденник на багатомільйонне читацтво — газету «Діло» із накладом на той час 4 600 примірників.

М. Фелінський наголошував на повільному розвитку української преси, що було спричинено, на його думку, відповідно незначним розвитком реальної аудиторії, основу якої становило малограмотне селянство. За урядовою статистикою 1929 р., автор вираховував співвідношення (24,5%) українських видань (77) і загальної кількості пресодруків у Галичині (313). (За нашими підрахунками, допускаючи помилковість вказаної кількості пресодруків у Польщі, відсоток української преси становив у той рік 36% (113 газет і журналів) видаваної пресопродукції, однак схильність офіційної статистики до заниження цих даних більш аніж зрозуміла.)

Основне твердження М. Фелінського — такий стан «мірила культури» народу спричинений головно низьким культурно-освітнім рівнем українського суспільства та/або низьким рівнем самої преси. Промовчавши про роль державного чинника в розвитку преси окупованого народу, не відзначивши значною мірою розбудоване громадське, культурне, економічне життя українців в умовах чужої

держави (власне, створення отієї «держави в державі», про потрібність якої доповідав В. Целевич на Міжпартійному з'їзді 1921 р., відбулося достатнім чином, що дало змогу функціонувати великій кількості, наприклад, громадських об'єднань, товариств, рухів), на підтримання якого влада не виділяла жодних субсидій, тож усе трималося на власних коштах не вельми заможного українського населення.

Щоб дати змогу й надалі в складних умовах надійно працювати тим виданням, які зарекомендували себе на інформаційному ринку високою прагматичністю своєї продукції, популярністю викладу, тобто створили потрібний імідж комунікатора, їх утримувачі вдавалися до непопулярних дій, скорочуючи редакційно-адміністративний персонал. «Іменем видавництв «Нової Зорі» і «Правди» вивідаю Вам з нинішнім днем заняття при тих видавництвах з причини все зростаючої фінансової кризи й необхідної редукації працівників» — з таким формулюванням було звільнено з посади Івана Юріїва — адміністратора двох визнаних серед читацтва газет із виплатою компенсації для пошуків нового місця праці у розмірі тримісячної заробітної плати [51].

Твердження М. Фелінського про відсутність позитивного руху спростовують кількісні параметри розвитку української преси у краї, за якими в це десятиліття галицька аудиторія отримувала порічно: 1930 р. — 113, 1931 р. — 126, 1932 р. — 134, 1933 р. — 152, 1934 р. — 142 газети і журнали (*табл.*).

Постійно збільшувана кількість нових видань (у середньому в Галичині щороку засновувалося до 38 часописів) турбувала редакційні колективи більш-менш успішних (тих, що зуміли раціонально організувати діяльність й утримувати хоча б кількарічно увагу читача) видань. Ті редакції, які розпочинали про це мову, можна було б звинуватити у боязні конкуренції, однак сумнівно, що саме в такому аспекті могли говорити про це досвідчені працівники газет «Громадський Голос», «Діло», «Неділя», «Свобода», «Українські Вісти» тощо. «Появляється у нас часами новий часопис як гриб на дощі. Лише скільки тих новотворів доживає року — трудно сказати. Він викликає на деякий час шум, клигає якийсь час і зникає, залишаючи за собою єдиний вислід: підірвання ще трохи старих існуючих часописів» [52].

Таблиця

Порічна кількісна характеристика виходу часописів

Роки	Загальна кількість	Новозасновані	Односторінки	Продовжані та відновлені з попередніх років	Припинені
1919	16	7	—	9	2
1920	41	17	5	19	16
1921	45	22	3	20	9
1922	61	25	3	33	22
1923	68	30	2	36	20
1924	73	21	6	46	25
1925	81	37	2	42	23
1926	81	23	2	56	19
1927	94	30	4	60	20
1928	143	37	36	70	32
1929	113	33	5	75	28
1930	113	31	2	80	30
1931	126	40	4	82	29
1932	134	36	5	93	31
1933	152	50	4	98	54
1934	142	41	7	94	27
1935	153	39	6	108	37
1936	147	30	7	110	19
1937	169	46	2	121	39
1938	167	36	3	128	45
1939	136	14	3	119	136

Справді, деякі пресові органи, нелегко отримавши дозвіл влади на вихід у світ, своєю появою призводили до дифузії читачів, а отже, до дестабілізації більш-менш накладово врівноважених видань, що вже впевнено почувалися в інформаційному просторі, мали сталих симпатиків, надійне хоча б недалеке майбутнє. До них належали насамперед універсальні, громадсько-політичні, культурологічні, зокрема культурно-просвітницькі, часописи, ніші яких уже були заповнені доволі щільно.

Не зумівши подолати труднощів переважно економічного походження, редакції таких видань змушені були досить швидко згорнути свою діяльність, незважаючи на чітко продуману інформаційну

політику, ретельно розроблену концепцію видання, оптимальну архітектоніку, вартісний змістовий комплекс. Однією з таких прикрих редакційних невдач було припинення масово-інформаційної щоденної газети «Час», збалансованість змістових і формальних структур якої, висока інформативність журналістського тексту, насичений новинкарський складник захоплювали таких досвідчених і успішних у галузі пресо- і книговидавництва працівників, як Іван Тиктор (видавничий концерн «Українська Преса»).

Щорічні значні втрати пресодруків (кількість річних втрат коливалася від 2 (1919 р. — 12,5%) до 54 (1933 р. — 36,4%) були не лише свідченням цілеспрямованої державної політики. «Журнал мусить виходити рік, два, три, щоб люди набрали в нього довіря» [53], — намагався роз'яснювати специфіку пресовидавничої праці М. Рудницький оптимістам-видавцям, які, розпочавши видання, геть занедбували його через зовсім короткий час, не отримавши миттєво очікуваних результатів — високого числа передплатників, а отже, економічних підстав для тривалого й стабільного функціонування.

Однак реального читача потрібно було вивчати, із потенційним читачем необхідно було працювати, фактичного ж читача треба було не випускати з-поза меж зацікавлення. Порівняно із транзитним періодом життя української спільноти, коли пожертви (добровільні чи зініційовані журналістами) становили добру частину прибутків редакцій, працівники преси другого міжвоєнного десятиліття, враховуючи економічні обставини, змушені були постійно застосовувати різні рекламно-промоційні технології для залучення нового читачтва у процес отримання медіазнань.

Колективи навіть накладово вдалих часописів намагалися постійно продукувати нові форми залучення до читання аудиторії, починаючи від відкритого персонального спілкування на сторінках часопису, різноманітних нагород найактивніших читачів (винахідливість журналістів при цьому фонтанувала, щоправда, не вище фінансових можливостей кожної редакції: від «штруксового» відрізка «на штани» від газети «Громадський Голос» до туристичної мандрівки в Стокгольм читача газети з видавничого концерну «Українська Преса») до різних акцій пропагування української преси («Місяць української преси», «День преси»). Беручи активно участь у цих

заходах, журналісти сподівалися, що настане час, коли українські «часописи на наших землях виходитимуть у такому виді і в таких накладах, що нам не треба буде соромитися з цього приводу перед чужинцями». Щоправда, «наша вбога та скупа преса» така зовсім не тому, «що не може бути інакша» у зв'язку з плачевністю ситуації, а тому «що **ми не хочемо хотіти**, щоб вона була інакша (виокремлення редакції. — *Л. С.*)» [54].

Зразком намагань такого «вербування» аудиторії була, наприклад, журналістська кампанія «Діла» до святкування «Дня преси» під назвою «Українська преса і громадянство», що проводилася у жовтні 1932 р. Підготовка до майбутньої акції, у якій брали участь редакційні працівники, що мали виступати перед населенням із доповідями про роль преси та завдання громадянства щодо неї, та український актив провінційних міст і містечок Галичини, розпочалася задовго до її старту, адже необхідно було узгодити час і місце проведення зібрань із місцевою владою, отримати на це дозвіл, а подекуди й подати найбільш доскіпливим її представникам для перевірки текст майбутнього «відчиту» журналістів. Організатори «на місцях» (поважані населенням особи — дрогобицький адвокат Степан Витвицький, бучацький адвокат Михайло Гринів, стрийський адвокат Роман Добчевський, перемишльський адвокат Володимир Загайкевич, самбірський адвокат Іван Рогуцький, рава-руський присяжний землемір Корнель Целевич) провели ретельну підготовку, роз'яснюючи українському населенню, що реферати про пресу, які підготували журналісти Іван Кедрин, Роман Купчинський, Анатоль Курдидик, Іван Німчук, Михайло Рудницький, Матвій Стахів, Євген Храпливий, Володимир Целевич, «призначені для усіх, кому лежить на серці доля української преси, її розвиток, її краще майбутнє» [55].

Журналісти організували комунікаційний процес з аудиторією у дискусійній формі, прохаючи слухачів «забирати голос і висказати свої думки і бажання до української преси». Довелося їм вислухати чимало претензій щодо надмірної полемічності преси різних політичних напрямів, а також невисокої оперативності українських видань порівняно з польськими. Однак «перомани» й самі знали недоліки свого продукту, «головно недостачі інформаційної частини газети», основною причиною якої була залежність від «чужинецьких пресових агенцій», зокрема Польського агентства телеграфічного (ПАТ) [56].

«Громадянство не має права ставити ніяких домагань до преси, бо не виконало свого обов'язку супроти неї!» [57] — така категоричність одного з учасників дискусії про пресу (16 жовтня 1932 р.), влаштованої з нагоди «Місяця преси», була зрозумілою, проте не виправданою, адже ніхто краще від «робітників пера» не знав злиденності існування українського населення.

У переддень традиційного щорічного «Місяця українського часопису» газети наводили кількісні показники пресової продукції, що видавалася загалом у країні. Так, «Діло» повідомляло: у Польщі 1931 р. виходило 2 406 періодичних видань [58]. Основними центрами пресовидання у країні були Варшава (823 часописи), Познань (308 часописів), Львів (265 видань). Польською мовою видавано у країні 2 016 часописів (82,5%), на ідиш та івриті — 149 (6,2%), німецькою — 106 (4,4%), українською — 83 часописи (3,4%) (за нашими даними — 126 видань).

Загалом, у цій статистиці «досить світло представляється преса німецька і жидівська двох народів, розкинутих поміж іншими народами, але злучених міцною національною єдністю й інтензивністю політичних і культурних інтересів, якими вони живуть. Цього бракує українцям і білорусам, і це є головна причина, що їх преса так слаба... Наші матеріальні можливості стати на більше, ніж ми маємо на періодичній пресі, тільки *треба хотіти!*» [59]. А. Жук, відомий своєю публіцистичною і редакторською діяльністю у громадсько-політичній і господарсько-кооперативній пресі, знаний громадсько-політичний діяч, вирізняв поряд з основною («владною») причиною повільного розвитку преси незначну активність українських інституцій, що могли й мали усі можливості засновувати, розбудовувати й утримувати часописи.

Перекладаючи вину за «нашу культурну нужду» на ці утворення, дорікаючи за їхнє небажання «підпирати» фінансово чинні видання, даючи їм змогу зникати із пресового виднокола, публіцист опирався на цифри, що свідчили про добре розбудовану ділянку громадського життя українців. Із шести мільйонів українців краю до 20 000 становили «самостійно зарібкуючі» особи із вищою і середньою спеціальною освітою (священники, учителі нижчих і середніх шкіл, адвокати, лікарі, інженери, професійні кооперативні працівники), діяло до 3 000 читалень «Просвіти», 1 500 гуртків «Рідної Школи»,

понад 3 000 кооперативів, 1 500 гуртків «Сільського Господаря», «сотки Соколів, Лугів, та різних інших організацій», що, крім вузько-статутних — спеціальних — завдань, мали б займатися і культурно-освітньою роботою. (До слова, проблема надійного читача була такою ж важкодоланою проблемою газетярів початку століття: «Між передплатниками не бачимо многих-многох висших, високопоставлених і в життю публичнім звісних людей, для котрих передплата не робить ніякої рубрики, а котрих годі посудити о те, щоб їх не обходило, що діє ся на поли найживійших наших відносин, щоб не інтересував їх духовий і літературний дух український» [60]. Намагаючись знайти пояснення такій читацькій пасивності українського населення, Обсерватор зазначав, що дивною є ситуація, коли серед 20 000 «інтелігентних» родин Галичини і Буковини (малися на увазі священники, народні вчителі, «урядники», «підурядники», студенти, особи «вільних професій») заледве знайшлося майже 700 передплатників часопису «Літературно-Науковий Вістник» — «одинокого всеукраїнського органу» [61].) Проблема читача-інтелігента виникла цілком несподівано у журналіста Р. Купчинського, який підготував «відчит» до «Дня преси» у Дрогобичі «до інтелігенції, а тут — майже самі селяни» — «понад 200 осіб із довколишніх сіл» [62].

В арсеналі журналістів зберігалися й давно перевірені, хоча до кінця 30-х рр. уже менш дієві засоби — лозунгова агітація чи апеляція до патріотизму: «Українська преса бореться не тільки за власну екзистенцію, але мабуть ще у більшому ступені — за культурний рівень рідного народу, за добре національне ім'я, кваліфіковане скрізь у світі — числом періодичної преси і числом постійних її читачів» [63].

Проти такого способу — «міряти станом української преси рівень української культури» — був рішуче налаштований М. Данько (псевд. М. Троцького). Аж ніяк не заперечуючи діагноз «кволости» преси, він називав лише одну причину пресових невдач — активність, точніше — пасивність, передплатників, оскільки вважав: «Не можна виправдовувати лихий стан нашої преси убогістю нашого населення, бо пересічний маєтковий стан польського населення не настільки вищий, наскільки кращий стан польської преси» [64].

Журналіст, однак, не відзначив специфічного «антикризового» винаходу галицького сільського читача, що вкрай негативно впливав на розбудову української преси: «Масове читання одного примірника

часопису, читання газетних новинок малописьменним селянам у «Просвітах», кількаразове перечитування того самого примірника і под[ібні] — масові явища серед українського народу, можливо твердити, що скількість читачів української національної преси приблизно в 5—10 разів більша, ніж скількість її друкованого накладу» [65]. Крім цього, набуло поширення й таке явище, як «гурткова передплата», коли читачі формували малі групи й у складчину передплачували потрібне видання [66].

На зламі міжвоєнних десятиліть у селянському середовищі сформувався тип «очитаного селянина» — особи, яка не лише передплачувала низку різноматичних часописів (не тільки галицьких редакцій), ознайомлювала з їхнім змістом односельчан, а й уважала за потрібне висловити редакції думки з приводу покращання її діяльності. «Як селянин, читаю різні часописи, правда, не годен всі платити, бо трудно грошей набрати, але позичаю собі як лишень суть. Читаю насамперед «Н. Зорю» (позичаю), далі «Руській Вѣстникъ» (Ужгород), «Правду» (Америка), «Ілюстровани Курер Цодзенни», «Новий Час», «Народню Справу» (Львів), «Укр. Голос» (Перемишль), часом «Бескид» і т. д.», — відповідав на анкету редакції «Нової Зорі» Селянин-кореспондент [67].

Оптимістично сприймали зростання української преси у цей час і деякі польські газети й журнали. Зокрема, 1936 р., коли в Галичині виходило 147 газет і журналів, високо оцінив журналістську працю галицьких українців їх познанський колега Станіслав-Юрій Новак: «Український читач має в кожній ділянці, що його інтересує, власний часопис і то часопис, що стоїть на високому рівні». Журналіст відзначив найбільш цікаві видання, зокрема «Батьківщину», «Наш Прапор», «Нову Зорю», позаяк «кожний з цих часописів редагований рівнорідно й інтелігентно» [68].

Рекордсменом міжвоєнного двадцятиліття став 1937 рік, коли в краї виходила найбільша кількість пресовидавничої продукції — 169 часописів (серед них — лише дві одноднівки), з яких цього ж таки року було припинено 39 видань.

1938 р. загальна кількість видаваних газет і журналів у краї зменшилася порівняно з минулим роком лише на два видання, у світ вийшло 39 нових пресодруків, з них — 3 одноднівки, однак пресову арену довелося залишити 45 часописам переважно через неможли-

вість виконувати всі приписи нового закону про пресу. 1939 р., що завершує цю історичну нішу функціонування української преси, виходило 136 видань, 119 з яких продовжилися з попереднього року. На цьому «суворий і вагітний несподіванками час» [69] польської окупації завершився, а разом із ним — й один з найбільш синкретично насичених в історії української журналістики періодів, коли українство аж ніяк не можна було назвати «народом без газет» [70].

Динамічне зростання української преси свідчило про вміння українського креативу мобілізуватися і провадити важливу національну справу в украї несприятливих умовах, про його поступове пристосування до цензурних вимог, здатність швидко реагувати на заборону владою того чи іншого видання реєстрацією і відкриттям нового пресодруку потрібного напрямку.

1. Данько М. [Троцький М.]. Болячки української преси / М. Данько // Діло. — 1931. — Ч. 293.
2. Галушко М. Українські часописи Станіслава (1879—1944 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Марія Галушко. — Львів, 2001. — 304 с.; Галушко М. В. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886—1944 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Марія Галушко. — Львів, 2008. — 352 с.; Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865—1939 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Олеся Дроздовська. — Львів, 2001. — 364 с.; Романюк М. М. Українські часописи Коломиї (1865—1994 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / М. М. Романюк, М. В. Галушко. — Львів, 1996. — 238 с.; Українські часописи Львова 1848—1939 рр. : іст.-бібліогр. дослідж. : у 3 т. / уклад.: М. М. Романюк (кер. проекту), М. В. Галушко. — Львів : Світ, 2001—2003. — Т. 1—3.
3. На поміч українській пресі: Відозва «Народнього Комітету» // Український Вістник. — 1921. — Ч. 30.
4. Там само.
5. ЦДІАУ. — Ф. 146, оп. 1, спр. 3018: Донесення дирекції поліції у Львові і Кракові про випуск нових газет і журналів. 1919 р. — Арк. 117.
6. Там само. — Арк. 83.
7. ЦДІАУ. — Ф. 146, оп. 8, спр. 3878: Розпорядження Президії ради міністрів генеральному державному делегату про подання даних про вихід у світ періодичних друкованих видань у Галичині та звіти староств про наявність таких видань у їх повітах. — Арк. 43.
8. ЦДІАУ. — Ф. 146, оп. 8, спр. 4471: Донесення дирекції поліції у Кракові та Львові про заміну відповідальних редакторів та допуск видань до друку. — Арк. 33.

9. ЦДІАУ. — Ф. 146, оп. 8, спр. 3882: Донесення дирекції поліції у Львові і Кракові про вихід у світ періодичних друкованих видань в їх адміністративних округах з додатком переліків і коротких даних про них. 1920 р. — Арк. 19.
10. Проф. Аскеназому в альбом // Український Вістник. — 1922. — Ч. 4.
11. Пресовий фонд // Громадська Думка. — 1920. — Ч. 1.
12. Недоля української преси // Український Вістник. — 1921. — Ч. 2.
13. ЦДІАУ. — Ф. 146, оп. 8, спр. 3864: Донесення дирекції поліції у Львові про конфіскацію українських націоналістичних газет, з додатком сконфіскованих екземплярів. 1920 р. — Арк. 13.
14. Там само. — Арк. 19.
15. На поміч українській пресі: Відозва «Народнього Комітету» // Український Вістник. — 1921. — Ч. 30.
16. Гадині відростає голова по голові // Український Вістник. — 1921. — Ч. 9.
17. Мучеництво української преси // Український Голос. — 1921. — Ч. 7.
18. в. «Гадючий фонд» / в. // Громадський Голос. — 1926. — Ч. 9.
19. ЦДІАУ. — Ф. 146, оп. 8, спр. 3864: Донесення дирекції поліції у Львові про конфіскацію українських націоналістичних газет, з додатком сконфіскованих екземплярів. 1920 р. — Арк. 39—40.
20. Преса і суспільність // Громадська Думка. — 1920. — Ч. 93.
21. Наша преса а суспільність // Український Голос. — 1922. — Ч. 17.
22. ЦДАГОУ. — Ф. 269, оп. 1, спр. 520. — Арк. 17—93: «Українська студентська преса»: реферат делегата Т-ва українських студентів «Січ» у Відні на Конгрес українського студентства у Празі, призначений для відчитання у пресовій підкомісії Культ.-Освітньої Комісії Конгресу. Референт — Іван Рудницький, студ.-філ. 28 червня 1922 р. — Арк. 23.
23. ЦДІАУ. — Ф. 581, оп. 1, спр. 105. — Арк. 27—28: Резолюції Референта преси.
24. Жерело дорожнечі часописів в Польщі // Громадська Думка. — 1920. — Ч. 198. — (Передрук з «Dziennika Ludowego»).
25. Преса і суспільність // Громадська Думка. — 1920. — Ч. 93.
26. Новинки: До ВП. Читачів! // Український Вістник. — 1921. — Ч. 122.
27. Преса // Громадська Думка. — 1920. — Ч. 126.
28. Преса і суспільність // Громадська Думка. — 1920. — Ч. 93.
29. Недоля нашої преси // Громадська Думка. — 1920. — Ч. 135.
30. Преса // Український Вістник. — 1921. — Ч. 176.
31. Від редакції // Український Вістник. — 1921. — Ч. 178.
32. Баран С. Завдання громадянства супроти преси / Степан Баран // Український Вістник. — 1921. — Ч. 32.
33. Міжнародна вистава преси в Празі // Книжка. — 1922. — Ч. 8/10. — С. 126—127.

34. Нова інтелігенція // Новий Час. — 1934. — Ч. 68.
35. *Галушинський М.* Наша освітньо-культурна преса / М. Галушинський // Громадський Вістник. — 1922. — Ч. 12.
36. *Зайцев О.* Українці у польському парламенті (1922—1927 рр.) / О. Зайцев // Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2000. — Вип. 7. — С. 372.
37. *Грицак Е.* Огляд українських видавництв і журналів за 1923 рік / Е. Грицак // Український Голос. — 1924. — Ч. 1.
38. *Калинович І.* Українська преса в 1924 році / Іван Калинович // Діло. — 1924. — Ч. 210.
39. ЛННБУ. — Ф. 232, спр. 149: Лист до Юліана Букатовича від президії Львівського старства гродзького. Львів, 28.12.1929. — 2 арк.; спр. 150: Відмова Львівського старства гродзького журналістові Антону Стефанишину і студентам філософського факультету Є.-Ю. Пеленському і Володимиру Лопушанському щодо заснування ними журналу «Листопад». 10.12.1928. — 2 арк.
40. *Єв.* Огляд української преси / Єв. // Громадський Голос. — 1924. — Ч. 16.
41. Нездорове явище // Свобода. — 1930. — Ч. 11.
42. Про організацію провінціальної преси // Свобода. — 1911. — Ч. 285.
43. Нездорове явище // Свобода. — 1930. — Ч. 11.
44. ЦДІАУ. — Ф. 205, оп. 1, спр. 1546: Список українських газет і журналів, що видавались у Польщі, з зазначенням партій та організацій, органами яких вони були станом на 01.03.1939. — 10 арк.
45. Книжка в Польщі (з офіційної статистики за II квартал 1925) // Діло. — 1925. — Ч. 225.
46. ЛННБУ. — Ф. 34, спр. 132: Лист М. Гехтера до В. Гнатюка. Прага, 08.10.1925.
47. ЦДІАУ. — Ф. 309, оп. 1, спр. 2807: Листування (Берлін, Прага та ін.) з редакцією журналу «Вертеп» у Самборі про передплату і пересилку журналу. 1930—1937 рр. — 12 арк.
48. ЦДІАУ. — Ф. 309, оп. 1, спр. 2811: Список закордонних передплатників часопису «Світло». 1926—1927 рр. — 30 арк.
49. *Кузьмович В.* Помилки, пориви і — дійсність / Володимир Кузьмович // Діло. — 1935. — Ч. 5.
50. *Felinski M.* Ukraińcy w Polsce odrodzonej / M. Felinski. — Warszawa, 1931. — 142 s.
51. ЦДІАУ. — Ф. 406, оп. 1, спр. 82. — Арк. 103: Повідомлення співвидавця «Нової Зорі» та «Правди» редактора А. Бойчука адміністратору Івану Юрїву про звільнення з роботи. Львів, 08.10.1934.
52. *М. О.* Наші часописи і передплатники / М. О. // Діло. — 1934. — Ч. 268.
53. *Рудницький М.* Новий журнал / М. Рудницький // Діло. — 1939. — Ч. 179.

54. Починаємо кампанію // Діло. — 1929. — Ч. 29.
55. ЦДІАУ. — Ф. 779, оп. 1, спр. 12: Листування з Екзекутивним комітетом місяця української незалежної преси у Львові про підготовку до святкування «Дня преси». Львів, 30.09—26.10.1932. — Арк. 3.
56. М. О. Наші часописи і передплатники / М. О. // Діло. — 1934. — Ч. 268.
57. ЦДІАУ. — Ф. 779, оп. 1, спр. 12. — Арк. 21.
58. Жук А. Періодичні видання в Польщі / А. Жук // Діло. — 1932. — Ч. 232.
59. Там само.
60. Олесницький Є. Статистика національної свідомості нашої національності / Є. Олесницький // Діло. — 1908. — Ч. 6.
61. *Обсерватор*. Журнал і публіка / Обсерватор // Діло. — 1910. — Ч. 282.
62. ЦДІАУ. — Ф. 779, оп. 1, спр. 12. — Арк. 21—22: Пресова анкета з дня 16.10.1932 р. в салі «Нар. Торговлі».
63. Сидно навіть говорити... // Діло. — 1934. — Ч. 261.
64. Данько М. [Троцький М.]. Болячки української преси / М. Данько // Діло. — 1931. — Ч. 293.
65. Масюкевич М. Истога української преси / Микола Масюкевич // Вісти Українського Наукового Інституту в Берліні. — 1936. — Ч. 5. — С. 5.
66. В. О. Українські щоденники на українське село / В. О. // Діло. — 1938. — Ч. 221.
67. *Селянин*. Лист до редакції «Нової Зорі» / Селянин // Нова Зоря. — 1931. — Ч. 59.
68. Сучасна українська преса в очах чужинця // Новий Час. — 1936. — Ч. 92.
69. В далеку дорогу // Українські Вісти. — 1935. — Ч. 1.
70. Нарід без газет // Товариш. — 1914. — Ч. 9.

Оксана Серета

УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА ПРЕСА ГАЛИЧИНИ 20—30-х рр. ХХ ст.: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Вивчено обставини появи музичної преси в Галичині у першій половині ХХ ст.; розкрито особливості існування та причини закриття музичних періодичних видань; показано їхню роль у піднесенні музичної культури на західноукраїнських землях та формуванні галицької школи музикознавства.

Ключові слова: музичний журнал, публікація, редакція, музичне товариство, музичне мистецтво.